

הדפסה חוזרת לבחירות 2020

בחירות 2019

שאלות השעה - ונעבר לה...

1. שתי מדינות לשני עמים - כן, זכות השיבה לגבולות ישראל - לא

על הציבור לדעת כי קיימת חלופה לגמגום המדיני של כחול-לבן ולמדיניות של הימין, המסכנת את המפעל הציוני כולו • ד"ר מיכאל לבני סבור כי לקראת הבחירות, על גוש השמאל הציוני לתת פומבי לראייה הטקטית והאסטרטגית בנושא המדיני

ידיעות הקיבוץ 30.8.2019

2. אחד האתגרים הראשונים לראש הממשלה הבא: לטפל באי-השוויון

אם לא די בפערים חברתיים במדינה, מתווסף לכך הפער הכלכלי בין העשירון העליון לתחתון - שהוא מהגבוהים בעולם • ד"ר מיכאל לבני חושב שהפתרון הוא לא לחשוש להטיל מיסים על בעלי ההון. ומה יש לו לומר על הבעיה שיוצרת החברה החרדית בישראל?

ידיעות הקיבוץ 20.9.2019

הדפסה חוזרת לבחירות 2020

הבחירות אשר נקבעו ל-2.3.2020 נקבעו בעיקר על רקע סוגיות פרסונליות. עתידו הפוליטי של ביבי נתניהו (אך לא רק שלו) - במוקד. אך מאחורי השאלות הפרסונליות - סוגיות המהות בנוגע לעתידה של מדינת ישראל כמדינה יהודית-ציונית-דמוקרטית הן אותן השאלות אשר עמדו לפנינו בשתי המערכות הקודמות. על כן, הדפסה חוזרת זו מופיעה ללא שינוי.

עם זאת, בבחירות 2.3.2020, עוצמת הסוגייה הפרסונלית מאיימת על עצם האפשרות של קיום שיח ציבורי בשאלות המהות העולות במאמרים אלה. ההשלכה המיידית תיתכן הליכה יחד של "עבודת-גשר" ו-"המחנה הדמוקרטי" על מנת להבטיח את הישרדותן הפוליטית.

מ.ל. 23.12.2019

מיכאל לבני, קיבוץ לוטן

שתי מדינות לשני עמים - כן, זכות השיבה לגבולות ישראל - לא

על הציבור לדעת כי קיימת חלופה לגמגום המדיני של כחול-לבן ולמדיניות של הימין, המסכנת את המפעל הציוני כולו • ד"ר מיכאל לבני סבור כי לקראת הבחירות, על גוש השמאל הציוני לתת פומבי לראייה הטקטית והאסטרטגית בנושא המדיני

בפועל, רק מיעוט בדור הנוכחי של החברה הערבית בשל לעכל עמדה זו. לצערנו, זה גם המצב בקרב רוב הפלסטינים, אזרחי מדינת ישראל. בפרט, הם מפולגים בתוך עצמם בסוגיה זו. חובה עלינו להבין לעומק את הסיבות לסירוב - הן הדתיות והן הלאומיות. עלינו להבין את ההשלכות עבורנו ואת עמדותינו לטווח הקצר והארוך.

להבין את הסכסוך

מבחינה דתית, יישוב הסכסוך אומר כי על האסלאם בכלל, ועל האסלאם הערבי בפרט, להכיר לתמיד בקיום מדינה לאומית של עם ישראל בתוך "דר אסלאם". ועוד - על האסלאם להכיר בנו כעם, ולא רק כדת נסבלת בתחומם.

מבחינה לאומית, נוכחותנו כאן פגעה בערך הערבי ליוון של מורשת עמי ערב - כבוד העם. בסולם הערכים של מורשת עמי ערב, ערך הכבוד נמצא מעל ערך חיי האדם (ראו התייחסות בחברה הערבית לערך "כבוד המשפחה"). התגבור ההדרגי בין הדתי והלאומי מאפיין את רוב החברה הערבית של ימינו. אשר על כן, לדעתי לא בדור שלנו נגיע לשתי מדינות לשני עמים. בליט ברירה עלינו להמר. ההימור הוא שהמציאות האיריאולוגית שמכתיב האסלאם הקיצוני, מאפגניסטן ועד למגרב, תחלוף בשל לחצים פנימיים מתוך החברה הערבית עצמה. נייר הלקמוס יהיה מעמד האישה בחברה הערבית.

מעבר לכך קיימת גם שאלה "מקומית" פתוחה: עתיד הממשל ההאשמי בירדן. האם לעולם חוסן? מי ינבא את עתידה המדיני של ירדן ואת ההשלכות האפשריות על הישות הפלסטינית?

זה מוביל לנקודה הבאה: הסכמי השלום עם ירדן ועם מצרים היו, וממשיכים להיות כשלעצמם, הישגים חיוביים וחיוניים. אך קיימת אצלנו אי-הבנה באשר למהותם של הסכמי שלום אלה ומדוע הובילו לשלום קר בלבד.

שלושה תחומים של מדיניות קובעים את עמדותי כחבר קיבוץ וכאזרח מדינת ישראל המזדהה עם תנועת העבודה הציונית מנעוריו: המדיני; החברתי-כלכלי-סביבתי; יחסי דת-מדינה. ברשימה זו אבקש לעסוק בתחום המדיני, משום שבבחירות הקרובות הוא בעצם המוקד המרכזי, ומשום שהציבור דורש הצגת חלופות ברורות והבנת השלכותיהן לעתיד.

לדעתי, מוטי תירוש במאמרו "ההיסטוריה לא תסלח לנו אם ניתן יד למדינה פלסטינית" (ידיעות הקיבוץ, 16.8) ממהר להסיק מסקנות מוטעות ברמה הטקטית והאסטרטגית גם יחד. דבריו שכנעו אותי שנחוץ ריון בנושא מרכזי זה.

נתחיל מגוש הימין, שמובילה אותו לדעתי הציונות המשיחית. הוא שולל את החזון של שתי מדינות לשני עמים, ומכוון את הפרויקט הציוני למבוי סתום. הלאה, לכחול-לבן, המפלגה שלפי הסקרים מקבלת את מרב הקולות בגוש: שם בעיניי מתייחסים לשאלות של ביטחון שוטף ומתעלמים מהנושאים המדיניים שבשורש הסכסוך.

לפני כשנה החליטה מועצת התנועה הקיבוצית, ביוזמת יואל מרשק, לאמץ את העמדה של "שתי מדינות לשני עמים". הייתה זאת החלטה עקרונית אך עמומה באשר לנאמרו (ובאשר למה שלא נאמרו). יו"ר העבודה הנוכחי עמיר פריץ שותף לעמדה זו, וטוב שכך.

אלא מה? הנסיבות הפוליטיות מחייבות מתן רציונל לעמדה זו, הן מבחינה טקטית והן מבחינה אסטרטגית. את זאת אני עושה על אחריותי.

טקטיית: סלע המחלוקת בינינו לבין שכנינו הוא זכות השיבה של פליטי 1948 וצאצאיהם לגבולות פלסטין המנדטורית. לזכות השיבה לתוך גבולות מדינת ישראל לעולם אין להסכים, משום שקב"ל תביעה משמעה סוף הפרויקט הציוני על שני היבטיו. ראשית, ההיבט הפוליטי (בית מדרשו של הרצל) - מדינה לאומית לעם ישראל, מדינה ככל העמים. שנית, ההיבט התרבותי (בית מדרשו של אחד העם) - בית לאומי שיבטיח המשך קיום יוצר לעם ישראל באשר הוא בעידן המודרני.

מה עם השטחים

הביטוי "שטחים מוחזקים" הוא רלוונטי רק בהנחה שמטרתנו האסטרטגית היא שתי מדינות לשני עמים. אם לא, אזי הם שטחים כבושים. אך לדעתי אין לנו אפשרות לוותר על שליטה צבאית של שטחים באינן הסכם שלום אמיתי, קרי סולחה. המשימה של שליטה הומנית תוך כדי מתן אוטונומיה חלקית היא אתגר לא פשוט, ואין מנוס מהתמודדות איתו. נזכור: התנהלותו של הצבא תלויה בהנחיות מהדרג המדינית.

ועם זאת, בפועל ממשיכה ישראל לנהוג כפתייה בכך שהיא משקיעה אמצעים ביישוב יהודה ושומרון (שוב, בלי התייחסות לגבולות מדיניים). מפעל ההתנחלויות בתוך ריכוזים ערביים הוא חלק ממגמה לסכל את רעיון שתי המדינות, והוא יביא למצב שבו לא תהיה החלוקה בת־קיימא.

או מהן ההשלכות האסטרטגיות של מדיניות הימין ושל הוואקום של כחול־לבן?

1. אנו מובילים את עצמנו למדינה דו־לאומית לא דמוקרטית – הרס פרויקט הציונות ההיסטורית.

2. אנו מתגלים לעולם כצבועים, כי בפועל התיישבות בריכוז אוכלוסייה ערבית אומרת שלא תהיה מדינה פלסטינית. נקודה.

3. משאבים שיוכלו להיות מושקעים בפריפריה – בנגב ובגליל – מושקעים לריק כאשר ממשלת הימין נסחפת אל חזונה של הציונות המשיחית בשטחים.

4. כל הנ"ל מגביר ניכור (נוסף על השסע עקב שלילת זכויות זרמים חלופיים ביהדות) בין ישראל לבין בעלת הברית האסטרטגית העיקרית שלנו – יהדות התפוצות.

עתיד המדינה כמדינה יהודית־ציונית־דמוקרטית הוא בלב הפלוגתא בבחירות אלו. על אמת זו חייב כל השמאל הציוני להצהיר בקול רם. על הציבור לדעת כי קיימת חלופה לגמגום המדיני של כחול־לבן ולמדיניות הימין המסכנת את המפעל הציוני כולו. לקראת הבחירות, על גוש השמאל הציוני לתת פומבי לראייה טקטית ואסטרטגית בנושא המדיני: שתי מדינות לשני עמים – כן. זכות השיבה לגבולות ישראל – לא.

ד"ר מיכאל לבני, לוטן

בעיני שכנינו, משמעותם של הסכמי "סלאם" אינה שווה למשמעות של "שלום" בשפה העברית. הסדר "סלאם" בין מדינות או שבטים מסוכסכים תקף לנסיבות של רגע. אצל שכנינו, "רגע" יכול להיות גם שנות דור. נוכל להבין את הסכמי "סלאם" כמעין שקט תעשייתי לזמן מה. אכן, שלום קר.

השלום שאנו מבקשים אינו הסכם "סלאם". אנו מבקשים טקס והסכם "סולחה" בין העמים, על משקל טקס סולחה בין שבטים ברואים הנמצאים בסכסוך של גאולת דמים. אנו מבקשים סוף לקונפליקט.

אם כן, מהן ההשלכות הטקטיות לטווח הקצר? 1. עמדת שתי מדינות לשני עמים היא מסר נחוץ ומגריר כלפי הציבור היהודי הפרגמטי, ולמעשה לעולם כולו. היא תוחמת בינינו, וגם בין כחול־לבן לגוש הימין.

2. שתי מדינות לשני עמים בלי זכות שיבה לגבולות ישראל היא גם מסר למגזר הערבי. מצד אחד, זכות עקרונית של הפלסטינים למדינה, ומצד שני, מסר לפלסטינים־ישראלים פרגמטיים המבקשים לשמור על זכויות אחיהם.

על מסר זה להיות מלווה בעמדה שישראל היא מדינה דמוקרטית, מדינת העם היהודי ומדינת כל אזרחיה. זאת גם העמדה המובלטת במגילת העצמאות. לכך יש השלכה אופרטיבית: דרישה פומבית לבטל את חוק הלאום המיותר והפוגעני. הפגיעה היא בכבודם של הערבים – כאמור הערך העליון אצלם.

3. עלינו להיות גלויים עם הציבור הפרגמטי, הן היהודי והן הערבי, ולהודות כי זו עמדתנו לטווח הארוך. אין זכנו וגמרנו. אנחנו פונים אל הציבור הפרגמטי לאפשר לנו לקדם תהליך מורכב. התהליך תלוי באמונה שאכן יחולו שינויים פנימיים בעולם הערבי. אולי "אביב ערבי" שיצלח? תמימות? אולי, אך לאן מובילות החלופות?

הביטוי "שטחים מוחזקים" הוא רלוונטי רק בהנחה שמטרתנו האסטרטגית היא שתי מדינות לשני עמים. אם לא, אזי הם שטחים כבושים. אך לדעתי אין לנו אפשרות לוותר על שליטה צבאית של שטחים באינן הסכם שלום אמיתי, קרי סולחה

אחד האתגרים הראשונים לראש הממשלה הבא: לטפל באי־שוויון

אם לא די בפערים החברתיים במדינה, מתווסף לכך הפער הכלכלי בין העשירון העליון לתחתון – שהוא מהגבוהים בעולם • ד"ר מיכאל לבני חושב שהפתרון הוא לא לחשוש להטיל מיסים על בעלי ההון. ומה יש לו לומר על הבעיה שיוצרת החברה החרדית בישראל?

העצמת הפערים בדור האחרון, טוען פרופ' תומס פיקטי הצרפתי, נעוצה בתהליכי ריכוז ההון שהם טב־עיים לקפיטליזם הניאו־ליברלי. אשר על כן, פיקטי ממליץ להטיל יותר מיסים על ההון. טבעו של ההון, אומר פיקטי, הוא להעצים את העשירים. למי שיש – יהיה יותר (them that has, gets).

מעניין לראות שבמדינות שבהן הפער בין העשירון הראשון לעשירון האחרון קטן יותר – דוגמת דנמרק, קנדה וגרמניה – יש מידה רבה יותר של צדק חברתי ושל שוויון ערך האדם. ועם זאת, חשוב לזכור כי הקפיטליזם הרך – סוציאלי־דמוקרטיה, מדינת רווחה – שאפיין את הדור אחרי מלחמת עולם השנייה, היה חריג עקב הנסיבות המיוחדות שהתהוו באותה עת. מצבי משבר מביאים להתערבות הממשלות, גם בארצות הברית (למשל ה"ניו דיל" של הנשיא רוזוולט, עקב המיתון של שנות השלושים).

במילים אחרות: אי־השוויון, המשתקף בדוגמאות של פערים בין עשירון עליון ותחתון במדינות הנודעות לעיל, אומר כי כסף רב זרם לעשירים בארצות הברית ובישראל. כסף זה בארצות כמו קנדה, גרמניה ודנמרק, זרם (ולו בחלקו) לרווחת אזרחי אותה מדינה במישרין או בעקיפין (תשתיות).

וכך העז עמיר פרץ להצהיר כי על ההון (כלומר העשירים) יש להטיל מיסים משמעותיים יותר – למען כולנו. שימו לב: הפער החברתי־כלכלי מורגש אצלנו במיוחד בפריפריה. בגוש השמאל הציוני, עמיר פרץ ואורלי לוי יצגו את הפריפריה. תרמית המחנה הדמוקרטי נותרה "צפון תל אביבית־אשכנזית" גם כאשר חפפו עמדותיו את אלו של מפלגת העבודה.

בכתבה הקודמת שלי בנושא זה עסקתי בשאלה המדינית אשר בלב הסכסוך. הוצגה העמדה: שתי מדינות לשני עמים – כן; וכות השיבה – לא. כעת, אחרי הבחירות, יש להתמקד בשתי סוגיות נוספות העומדות בפני המדינה, ויש קשר ביניהן: 1. איך לקדם את הצדק החברתי־כלכלי־סביבתי ולסגור את הפערים בחברה הישראלית? 2. מה מקום הרת במדינת ישראל?

מאחורי שתי שאלות אלו עומדת השאלה הערכית: איך אנחנו בכלל תופשים את שוויון ערך האדם במדינת ישראל?

מה זה בכלל שוויון ערך האדם? שוויון הזדמנויות? שוויון הכנסות והוצאות? שוויון מגדרי? מכל אחד על פי יכולתו, לכל אחד על פי צרכיו? בעיניי אין זה אלא ויכוח סרק. אין לנו לא זה, לא זה ולא זה. אז מה כן? נפנה לתורתו החברתית של ולדימיר ז'בוטינסקי ולחמשת המ"מים המגיעים לכל אזרח: מזון, מעון, מלבוש, מאור (חינוך) ומרפא. בפועל – מדינת רווחה. אלא מה? כדי לאפשר למדינה להשיג יעדים אלה נחוצות גם תשתיות: בחינוך, בכריאות ובתחבורה.

איפה הכסף

נשווה לרגע שיעורי אי־שוויון בכלכלה בארצות חופשיות ב־2018. הודות לדוקטור גוגל אפשר בקלות למצוא את הפרשי הכנסות בין העשירון העליון לעשירון התחתון. מככתב בקדמת הרשימה מלכת הקפיטליזם, ארצות הברית, עם פער של פי 16 בין העשירונים. מייד אחריה מכורתנו ישראל – פער של פי 15. לצורך ההשוואה: קנדה – פי 8.5; גרמניה – פי 6.6; דנמרק – פי 5.2 בלבד.

הקיטוב הכלכלי המשותף לארצות הברית ולישראל מתווסף לפער החברתי המאפיין את שתי המדינות הללו. עם זאת, ממדיה העצומים של ארצות הברית, ויכולת הספיגה של מעצמה וכלכלה בסדר גודלה כמו שלה, גדולים לאין שיעור מיכולותיה של מדינת ישראל. האם נוכל להכיל כאן פערים בסדרי גודל של ארצות הברית לאורך זמן?

ההשפעה הסביבתית

כמאה ה־21 נכנס גורם נוסף בהקשר של אי־שוויון אשר עתיד להיות מכריע. לא רק לנו, אלא לכל החי בכדור הארץ. לצערנו, אצלנו אין די מודעות לחומרת משבר הקיימות עקב שינויי האקלים. בהשוואה לת־שומת הלב המוקדשת לכך ברבות מארצות המערב, אנחנו (והנשיא טראמפ) חיים בפלנטה אחרת.

דוגמה בולטת אצלנו היא צריכת אנרגיה. קשרי הון־שלטון מאיצים השקעות בגז טבעי. החלופה הנ־קייה היא אנרגיה מתחדשת מהשמש. לבושתנו, תרו־מתנו להתחממות כדור הארץ היא מעבר למשקלנו באוכלוסיית העולם.

הפגיעה בקיימות משפיעה על כולם, אך לא באופן שוויוני. צריכת יתר ורמת חיים גבוהה אצל המדינות העשירות פוגעת בראש וראשונה בעניי העולם, שהם בחזית מבחינת תוצאות שינויי האקלים. הרס סביבתי ותנאי קיימות נגרמים בשל ניצול יתר של משאבי כדור הארץ עקב אימוץ תורה קפיטליסטית ניאורלי־ברלית. וכך אנחנו תורמים את חלקנו לאי־השוויון ברמה הגלובלית.

הכפייה מבפנים

אם נרד בחזרה מהשמיים לקרקע, נבין שיש עוד בעיה חברתית אקוטית בישראל, בעיה המייחדת אותה בתחום אי־השוויון. המגזר החרדי מהווה אתגר למדינת ישראל, הן כדמוקרטיה ליברלית והן כמדינה ציונית. חבל שהיה צריך לחכות לאביגדור ליברמן לגייס את הזעם האצור של רבים כלפי החרדים כדי

להתעמת עם הסוגיה.

מבחינה פוליטית כופה עלינו המגזר החרדי אי־שוויון בכמה תחומים, בפרט בתחום של חופש המצפון וחופש הדת. המגזר החרדי כופה עלינו את גרסתו ההלכתית בדיני אישות. הוא מנכס לעצמו זכות בל־עדית בקביעת מיהו יהודי. החרדים מתיימרים לייצג את "היהדות האמיתית". נזכור: החרדים אינם ציונים. הם דוחים את סמלי המדינה ואת המועדים הקשורים להקמתה. בכל כוחם הם מבקשים לסכל חידושים במורשת. הם מבקשים להיות הסמכות הקובעת ופוס־קים בלעדיים בענייני דת ומדינה.

החרדים הם האקטיביסטים באיסור תחבורה ציבורית בשבת. מדוע רק בעלי רכב פרטי יכולים לבקר משפחה ולבלות בשבת על פי רצונם והבנתם? הת־גלנו.

החרדים מצליחים בכפייה דתית רק עקב תורפתן של המפלגות הציוניות ושל האינטרס הפוליטי לטווח הקצר. הנוק האסטרטגי שהם מסכים לנו ביחסי מדינת ישראל עם יהדות התפוצות הוא בל ישוער, אך לא כאן המקום להרחיב על כך.

החרדים כופים עלינו את החרפת הפער החברתי־כלכלי. הלא אנחנו, באוזלת היר הפוליטית שלנו, נותנים למגזר החרדי להיות אבן ריחיים על צווארה של המדינה.

נשווה: יש גם חרדים רבים בתפוצות, אך שם אין סכסוך של משלם המיסים ל"תורתם היא אומנותם". עליהם לעבוד. רק בארץ יש להם כוח פוליטי לכפות עלינו עמדה של "צדיקים, מלאכתם נעשית בידי אח־רים". דברי רבן גמליאל בפרקי אבות – "כל תורה שאין עימה מלאכה, סופה בטלה וגוררת עוון" – אינם נחשבים. אומנם דברי רבן גמליאל הם חלק מהמורשת של העם, אך אינם רלוונטיים על פי הפרשנות ההל־כתית של המגזר החרדי.

נוסיף לכך את הסירוב של חלק ניכר מהחינוך החרדי לשלב לימודי ליבה בתוכנית הלימודים. כך מנציחים כיסי עוני ופער חברתי גם לבאות. לכל זה מתווסף הסירוב להשתתף בשירות לאומי או צבאי.

ההימנעות של גוש השמאל הציוני לנקוט עמדה ברורה מול הכפייה החרדית שיקפה בעיני את האנ־מיה הרעיונית במחנה הציוני כולו.

שורה תחתונה: בשיקול האיזונים והעמדות בתחום מים השונים – מדיני, חברתי־כלכלי־סביבתי – הייתה מבחינתי העדיפות למרות הכול למחנה הציוני, גוש השמאל. זאת משום שכחול־לבן הביעה רופסות עק־בית בתחומים אלה. בסוגיה של יחסי דת ומדינה – הן השמאל והן המרכז לקו בחסר. ועכשיו נותר לראות מי יהיה בממשלה הבאה, כדי שיוכלו להתייחס לבעיות הללו שהצגתי כאן.

ד"ר מיכאל לבני, לוטן

"הרס סביבתי ותנאי קיימות נגרמים בשל ניצול יתר של משאבי כדור הארץ עקב אימוץ תורה קפיטליסטית ניאורליברלית. וכך אנחנו תורמים את חלקנו לאי־השוויון ברמה הגלובלית"

ד"ר מיכאל לבני
קיבוץ לוטן
ד.ג. חבל אילות
8885500

mmlivni@gmail.com